

Smučarski poleti in volitve

Ko smo prejšnji četrtek na Kongresnem trgu predstavljali projekt o demokratizaciji volilnega sistema, se je pokazalo, kako zapleteno je upoštevati vse vrste omejevalnih ukrepov in priporočil, da ne bi prišlo do okužb, da nas ne bi obravnavali kot demonstrante ali oglobili, kot so tiste, ki so hoteli na cesti potešiti žejo ali lakoto, ki so kolesarili proti parlamentu, spregledali občinsko ali regionalno mejo, nosili transparente, trobili, zahtevali šolo ali glasno brali ustavo.

[Ciril Ribičič, 3. april 2021, Dnevnikov Objektiv](#)

Še najbolj varno je zato bilo, da sem ostal doma in v skladu z vladnimi navodili z domačega kavča spremljal smučarske polete v Planici. Ob tem sem razmišljal o podobnostih in razlikah glede pravil, ki veljajo za polete in volitve. Pravila o poletih se sproti posodablajo, volilni sistem pa je nespremenjen že od leta 2000. Pri čemer so smučarska pravila bolj prepričljiva od volilnih.

Poleti so natančno urejeni

Če želim zavzeto spremljati tekmovanje v poletih, moram vedeti, kaj je vzgonski veter, in razumeti, zakaj skakalci sovražijo (poklopni) veter v hrbet. Razumeti moram, na katerih podatkih temelji premikajoča se zelena črta, ki jo poskušajo preskočiti tekmovalci, da bi prešli v vodstvo. Razumeti hočem, zakaj so skakalci veseli, čeprav se zelena črta odmika in beži v dno skakalnice, in zakaj so slabe volje, če se jim pred skokom približuje. Vedeti želim, zakaj nekaterim skakalcem točke dodajajo, drugim pa jih odvzemajo. In zakaj lahko trener zahteva, da njegovemu skakalcu pred skokom znižajo zaletišče.

Na ta vprašanja ni težko najti odgovorov, če pozorno prisluhnemo komentarjem Andreja Stareta in Jelka Grosa, ko po skoku napovedujeta, ali je tekmovalec prevzel vodstvo ali ne. Njuna napoved temelji na predvidevanju, koliko bo sodniška ocena za slog (umetniški vtis) odstopala od povprečne ocene tega tekmovalca. Vse preostalo (dolžina poleta, vetrovne razmere na skakalnici, višina zaletišča, uspešnost iz prve serije in povprečna ocena sloga) že upošteva zelena črta.

Poskusimo tekmovanje v poletih primerjati s tekmovanjem na volitvah v Sloveniji, če bi ta uvedla kombinirani (nemški) sistem. Gre za ureditev volitev, ki jo dandanes zagovarja Sinteza, ob podpori številnih civilnodružbenih organizacij, v preteklih desetletjih pa so se zanjo zavzemali v Slovenskem razvojnem svetu, državnem svetu in Zvezi društev upokojencev Slovenije.

Kombinirani sistem je dobil ime po tem, da gradi na prednostih, povzetih iz obeh skrajnosti. Prva skrajnost je večinski volilni sistem, prevladujoč v 19. stoletju, ki izgublja na pomenu zato, ker politični stranki omogoča, da z manjšino glasov osvoji večino poslanskih sedežev. To ogroža legitimnost in zaupanje v oblast, še zlasti v krizah. Prednosti večinskega sistema pa niso zanemarljive: razumevanje sistema je enostavno, preglednost nad kandidati dobra, izvršilna oblast je stabilna, povezava z volivci v volilni enoti je učinkovita.

Druga skrajnost je proporcionalni volilni sistem, ki je bil prevladujoč v 20. stoletju. Med volivci ni priljubljen, ker temelji na izbiri med strankarskimi listami. Prednosti tega sistema so, da ima volivec širšo izbiro med volilnimi programi, ki so sorazmerno zastopani v parlamentu. Če je bistvo večinskega sistema, da štejejo samo glasovi za zmagovalca, je bistvo proporcionalnega sistema, da se v njem upošteva vsak glas za kandidate in stranke. Če večinski sistem spodbuja tekmovanje in izločanje, proporcionalni sistem spodbuja sodelovanje.

Le redko naletimo na skrajne različice teh dveh sistemov: večinski se rahlja z uvedbo dvokrožnega glasovanja in tako, da se del poslancev izvoli po proporcionalnem sistemu (paralelni sistem); proporcionalnega pa je mogoče izboljšati z volilnim pragom, volilnimi okraji, prednostnimi glasovi, alternativnim glasovanjem. Postopno je vse več držav, ki prednosti obeh sistemov kombinirajo do te mere, da jih uvrščamo v skupino s kombiniranim sistemom. Takšna sta nemški kombinirani sistem in irski sistem enega prenosljivega glasu.

V nemškem kombiniranem sistemu ima vsak volivec dva glasova. S prvim po pravilih večinskega volilnega sistema dokončno izvoli poslanca iz svoje volilne enote, torej takšnega poslanca, ki bo imel na terenu, na katerem je izvoljen, poslansko pisarno in s pomočjo katerega bo volivec obveščen o dogajanju v parlamentu ter prek katerega bo skušal vplivati na državno politiko. Zmago kandidata na večinskih volitvah bi lahko primerjali z dolžino poleta, ki gre nespremenjena v končno oceno skakalca na velikanki v Planici. Volilne zmage s pomočjo drugega glasu namreč ni mogoče nikomur odvzeti.

Volitve s prvim glasom potekajo v Nemčiji enokrožno (izvoljen je kandidat, ki dobi največ glasov v edinem krogu glasovanja). Strinjam se s predlogom, da bi se pri nas ta del volitev opravljal po dvokrožnem sistemu, ki preprečuje zmago z manjšino dobljenih glasov. Kandidat zato ne bo postal poslanec zaradi cepitve glasov med več sorodno usmerjenimi protikandidati. To je še ena podobnost s poletji, kjer ponavadi šele druga serija pokaže, kdo je resnični mojster, komu pa se je prvi polet samo po(ne)srečil.

Za kombinirani sistem ključna oba glasova

Drugi glas je v nemškem sistemu namenjen izbiri med političnimi strankami, njihovimi programi in kadrovskimi ekipami. Teoretiki se prepirajo, kateri glas je pomembnejši. Kdor precenjuje pomen drugega glasu, nemški sistem razglaša za različico proporcionalnega, kdor daje temeljni poudarek izvolitvi poslancev v enonominalnih volilnih enotah, pa ga uvršča med različice večinskega sistema. To je tako, kot če bi se pri poletih prepirali, ali je pomembnejša dolžina poleta ali sodniška ocena. Moje mnenje je, da sta za nemški kombinirani sistem ključna oba glasova. Menim, da nemški volilni sistem spada med kombinirane ravno zato, ker uspešno upošteva dvojne izhodišče (večinske volitve polovice poslancev po načelih britanskega in ameriškega sistema ter proporcionalne volitve kandidatnih list političnih strank po vzoru večine evropskih držav).

Za razumevanje nemškega sistema je ključno, da glasovanje z drugim glasom odloča o tem, kakšen delež poslanskih sedežev bo osvojila posamezna stranka. To je zagotovljeno tako, da se strankam, ki so bile na večinskih volitvah bolj uspešne, na podlagi drugega glasu dodeli manj dodatnih sedežev, in obratno. Govorimo o kompenzacijski funkciji drugega glasu, ki na ta način korigira deformacije, do katerih pride večinski volilni sistem.

Kako pride do deformacij v večinskem sistemu? Zamislimo si stranki, od katerih je prva v vseh volilnih enotah dobila največ glasov, druga pa je v vseh enotah za prvo zaostala za nekaj odstotnih točk. V tem primeru bi prva dobila vse poslanske sedeže, druga pa nobenega, ker gredo v večinskem sistemu v koš vsi glasovi, ki niso oddani za bodočega zmagovalca.

Drugi glas bi morali v Sloveniji oplemenititi z izkušnjami prednostnega glasu, ki ga poznamo na evropskih volitvah. To bi pomenilo, da bi volivci oddali drugi glas tako, da bi izbrali enega od kandidatov tiste stranke, za katero želijo glasovati. Prednostni glasovi bi imeli v tem primeru dvojno vlogo: določili bi delež poslanskih glasov politične stranke in vplivali na spremembo vrstnega reda kandidatov, ki so ga določili v vrhovih političnih strank.

Podobno kompenzacijsko vlogo kot drugi glas na volitvah ima na poletih izravnava na podlagi vetrovnih razmer. Gre za izravnalne točke, ki se dodajajo oziroma odbijajo od ocene, sestavljene glede na dolžino skoka, dolžino zaletišča, oceno stila in oceno prvega skoka, in sicer glede na to, v kakšnih vetrovnih razmerah je skočil skakalec, ugodnih ali neugodnih. Seveda se za ugodne razmere šteje situacija, kadar piha vzgonski veter (skakalcu v prsi). Ta skakalcu, ki zajadra pri hitrosti kakšnih 105 km na uro, omogoča, da ohranja čim večjo hitrost in višino ter drsi na zračni blazini proti dnu letalnice.

Slabo bi se končalo, če bi trener skakalcev štiričlansko ekipo neke države izbral glede na osebne simpatije, in ne glede na njihove sposobnosti, talent, izkušnje in dnevno formo. Zakaj naj bi bilo na volitvah drugače? Zakaj bi vodstvo neke politične stranke vsiljevalo kandidatno listo, ki je ne sestavljajo najboljši kandidati, kar jih stranka premore?

Kako je bilo na poletih, preden je bilo uvedeno upoštevanje vetrovnih razmer? Večkrat je zmagal skakalec, ki je imel srečo z vetrovnimi razmerami, zato je bilo presenečenj veliko več, kot jih je danes. Nov sistem zagotavlja bolj enake pogoje za vse in je bolj pravičen, poleg tega se tekma odvija hitreje, saj zamenjava zaletnega mesta ne zahteva več ponavljanja celotne serije poletov. Zdaj se premik zaletišča upošteva v obliki dodatka oziroma odbitka točk tistim, ki še niso skočili.

Če primerjamo izravnavo pri poletih in kompenzacijo na volitvah, ugotovimo, da je pri poletih možna v obe smeri, navzgor ali navzdol, medtem ko je pri volitvah z drugim glasom možna samo korektura navzgor, ne pa tudi odzemanje poslanskih sedežev, dokončno osvojenih s prvim glasom. Zato so v državah, ki poznajo takšen model kombiniranega sistema, večkrat prisiljeni povečevati število članov parlamenta, da bi zagotovili sorazmerno zastopstvo strank.

Uperjen proti strankokraciji

Uvedbo nemškega sistema podpiram prav zaradi njegove kompenzacijske funkcije. Ni uperjen proti strankam, temveč le proti strankokraciji, torej samovolji odtujenih vodstev političnih strank. Doslej so lahko politične stranke volivcem uspešno vsiljevale svoje kandidate, po uvedbi kombiniranega sistema pa bi imeli odločilen vpliv na izvolitev poslancev volivci. Politične stranke naj vodijo tisti, ki dobijo zaupanje na volitvah, in ne obratno – da politične stranke svoje najbolj vplivne funkcionarje vsiljujejo volivcem. Pomembnejše je zaupanje, ki ga kandidat uživa pri predsedniku stranke, namesto da bi bilo odločilno zaupanje javnosti oziroma volivcev. Cilj torej ni ogrožanje vloge političnih strank, temveč samo njihovih neuglednih kandidatov; to krepi demokratičnost strank in vodi do ponovne vzpostavitve zaupanja vanje.

Kombiniran sistem je usmerjen k sodelovanju, ne izključevanju. Pri nas bi oblikoval manj razdrobljen parlament in nekoliko stabilnejšo vlado. Ob tem ne vodi v dvostrankarsko polarizacijo, ki jo poznamo iz večinskih volilnih sistemov.

Gledalci, organizatorji smučarskih poletov in skakalci si težko predstavljajo, da bi se vrnili k tekmovanju, v katerem ne bi bilo upoštevanje, v kakšnih vetrovnih razmerah je skočil posamezni skakalec. Mnogi mislijo, da je sistem ocenjevanja mogoče še izboljšati, vsi pa priznavajo, da je ocenjevanje zdaj realnejše, kot je bilo v preteklosti.

Enako blagodejne učinke bi imela uvedba kombiniranega sistema na politično delovanje. V državah, v katerih se uporablja kombinirani sistem, na primer v Nemčiji in na Novi Zelandiji, poskusi spreminjanja sistema z referendumom niso uspeli. Podobno velja za sistem enega prenosljivega glasu na Irskem. Kombinirani sistem morda ni tako enostaven kot večinski. Ko pa je v veljavi dalj časa, ga volivci prepoznajo kot skladnega z načeli sorazmernosti, enakosti in pravičnosti ter si ga ne pustijo več vzeti.